

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення інклюзивна освіта займає вагоме місце в усьому світі та в Україні. Організація інклюзивного освітнього простору наразі є актуальним питанням як освіти, так і соціальної роботи та освітньої інклюзії.

Досвід розвинених країн засвідчує, що вирішальним напрямом освіти та виховання дітей з особливими освітніми потребами є створення інклюзивного освітнього середовища, що задовольняє індивідуальні освітні потреби всіх дітей, незалежно від їхніх інтелектуальних, соціальних, емоційних чи інших особливостей.

Під поняттям «середовище» більшість науковців розуміють безпосереднє оточення особистості, сукупність різних умов її життєдіяльності, міжособистісні відносини й контакти з іншими людьми, реальне оточення в умовах якого відбувається розвиток людини. Такий підхід до тлумачення середовища як до соціальної категорії доводить, що саме воно сприяє особистісному розвитку дитини, забезпечуючи взаємодію цілеспрямованого навчання та виховання.

Доречним є і аналіз середовища з точки зору освіти, адже чим більше особистість використовує можливості середовища, тим краще відбувається її вільний і активний саморозвиток. Ми схильні стверджувати, що одним із напрямів діяльності сучасного дитячого садка стає орієнтир на «включення» дітей з особливими освітніми потребами в колектив однолітків, що зазвичай розвиваються, на правах «рівних партнерів», що зумовлює пошуки шляхів удосконалення організації, змісту і методик навчання та виховання дітей із обмеженими можливостями (Гречко Л., 2008).

Поняття «інклюзія» означає повне включення дітей з різними можливостями у всі аспекти життя закладу дошкільної освіти, в яких із задоволенням та радістю беруть участь також решта дітей. Поширення інклюзії на дітей з обмеженими можливостями в закладах освіти є ще одним кроком до

забезпечення повноцінної реалізації прав дітей на отримання доступної освіти. Незалежно від соціального становища, фізичних та розумових здібностей інклюзивна освіта надає можливість кожній дитині задовольнити свою потребу у розвитку та рівні права в отриманні освіти (Дичківська І., 2014).

Інклюзивна освіта займає одне з пріоритетних місць в освітніх реформах. Багато змін відбулося у ланці початкової освіти у зв'язку із запровадженням концепції НУШ та нових освітніх стандартів.

Впровадження інклюзивного навчання дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку, передбачає створення для них спеціального освітнього оточення, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини та забезпечило б адекватні умови й можливості для отримання нею освіти в межах спеціальних освітніх стандартів, корекції порушень психофізичного розвитку, ранньої соціалізації.

Інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їх потреб і можливостей (Бондарь В., Синьов В., 2011).

Завданнями освітнього середовища є: зменшення проблем із поведінкою дітей; залучення дітей до щоденних видів діяльності; заохочення до розвитку незалежності дітей; сприяння виникненню дружніх, партнерських взаємин між дітьми та взаємин за інтересами; підтримка роботи педагога; збільшення ефективності роботи персоналу.

Ретельно сплановане освітнє середовище може значно покращувати взаємодію між дітьми, використання іграшок та видів діяльності, які покращують соціальну взаємодію (наприклад, збирання пазлів, виготовлення колективної роботи з малювання чи аплікації), об'єднання дітей з особливими освітніми потребами з ровесниками впливає на тривалість взаємодії між ними (Софій Н., Найда Ю., 2019).

Коли йдеться про створення освітнього середовища, багато людей одразу починають думати про меблі, іграшки, обладнання, тобто думають про матеріальне оснащення. Проте, крім фізичного середовища, не менш важливим є соціальне середовище: якість взаємодії між вихователем і дітьми,

батьками, між самими дітьми. Тобто те, наскільки освітнє середовище сприяє формуванню відповідних цінностей, вихованню почуття відповідальності, поваги до багатоманітності.

Разом із тим, середовище має містити різноманітні нові речі, адже певний рівень новизни та незвичності спонукає до появи пізнавального процесу. Також потрібно пам'ятати, що різні аспекти середовища можуть мати різний стимулюючий вплив, що відображається на поведінці дітей (Колупаєва А., Данілавічюте Е., Литовченко С., 2012).

Виділяють три взаємопов'язані компоненти освітнього середовища у дошкільних групах.

1. Соціальне середовище. Взаємодія в дошкільній групі між дітьми; дітьми і педагогами; дітьми, педагогами і батьками.

2. Структурне середовище. Час, послідовність, тривалість видів діяльності впродовж дня.

3. Фізичне середовище. Планування і оснащення групової кімнати, що охоплює центри діяльності, навчальні матеріали, іграшки, меблі.

Тільки у разі, якщо кожен із компонентів буде детально продуманий і реалізований, це створить належне для розвитку і навчання дітей середовище. Окрім цього, кожен аспект освітнього середовища має відображати філософію закладу освіти і цілі навчальної програми (Бондарь В., Синьов В., 2011).

В інклюзивному середовищі всі діти спроможні досягати успіху. Працюючи в малих групах, діти вчаться бачити людину, а не її ваду, та починають усвідомлювати, що між ними та дітьми з особливими освітніми потребами є багато спільного (Лапін А., 2014).

Дружні стосунки між дітьми з особливими освітніми потребами та іншими, які таких обмежень не мають, частіше розвиваються в інклюзивному середовищі. Дослідження довели, що діти в інклюзивному закладі мають триваліші і надійніші зв'язки з друзями, ніж діти в сегрегованому середовищі. Це особливо справедливо в ситуації, коли діти відвідують місцевий освітній заклад у своєму районі та мають більше можливостей бачитися з друзями після занять (Даніелс Е., Стаффорд К., 2002).

Інклюзивне освітнє середовище – це система ціннісного ставлення до навчання, виховання та особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, сукупністю засобів, внутрішніх і зовнішніх умов життєдіяльності в закладах освіти із спрямованістю на індивідуальні освітні стратегії дітей. Предметний компонент середовища – це, насамперед, матеріальні можливості установи: доступна (безбар'єрна) архітектурно-просторова організація; забезпеченість сучасними засобами та системами, що відповідають освітнім потребам дітей.

Не менш вагомою умовою успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти є обґрунтування й запровадження в освітній процес індивідуальної програми розвитку (ІПР) із гнучкою варіативною структурою її компонентів, а саме: індивідуального навчального плану (за потреби), індивідуальної навчальної програми, системи необхідних адаптації та модифікації, комплексу додаткових послуг, які б забезпечили навчання таких дітей у відповідності з їхніми можливостями та з урахуванням додаткових потреб. Індивідуальна програма розвитку виконує низку функцій, у тому числі: навчально-методичну, комунікативну, менеджменту, підзвітності, моніторингу, контролю дотримання нормативних вимог та оцінки. Технології індивідуалізації навчання здійснюються на основі адаптації та модифікації освітнього середовища чи окремих його компонентів до конкретних потреб дитини (Софій Н., Найда Ю., 2019).

Отже, створення інклюзивного освітнього середовища передбачає розробку адаптованих освітніх програм, спеціальне матеріально-технічне забезпечення, архітектурне перетворення. Позитивний вплив середовища на освітній процес дітей з особливими освітніми потребами дозволило сформулювати низку вимог, що забезпечують специфіку організації та реалізації цього процесу. У більшості випадків проблему варто шукати не в дитині, а в середовищі, що її оточує (на рівні сім'ї, групи, дитячого садка, класу, школи та ін.), тобто її обмеження зумовлені середовищем. Якщо у дитини є особливі потреби, то вона включається в освітнє середовище на своїх власних

умовах: не дитина пристосовується до середовища, а середовище до дитини.

На сучасному етапі розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами пріоритетного значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища. У такому середовищі всі діти навчаються разом у системі масової освіти за загальноосвітніми навчальними програмами, що пристосовані до потреб дитини з особливими освітніми потребами (Софій Н., Найда Ю., 2019). Водночас створення такого середовища з відповідною структурою в сучасних умовах викликає певні труднощі. Тому важливим постає розуміння того, що перешкоджає впровадженню інклюзії в закладах дошкільної освіти та яким чином можна подолати ці перешкоди, як це роблять заклади освіти, в яких інклюзивна практика успішна.

Таким чином, створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти передбачає створення системи умов для особистісного розвитку учасників освітнього процесу. Такими умовами, на наш погляд, є безпечний (у тому числі психологічно) простір в інклюзивній групі, створення рівних умов перебування для всіх дітей та розвитку комунікативних навичок дошкільників, організація психолого-педагогічного супроводу вихованців і їхніх родин на засадах співпраці.

Махоткіна Л. Б.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА

Соціальний неспокій дуже часто зумовлений соціальною несправедливістю в суспільстві, відсутністю демократії, сконцентрованою власністю та владою в руках небагатьох, і, коли немає достатньо можливостей, щоб отримати ресурси, необхідні для життя та розробки своїх власних ідей, люди іноді втрачають надію досягти успіху. Тому в розвинутих країнах громадянське суспільство у сучасному світі утворює такі цінності, як чесність, рівність, інклюзивність не лише у